

УДК 378.091:377

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО КОЛЕДЖУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

© М. В. Братко

Досліджено теоретичні основи управління підготовкою фахівців в умовах вищого навчального закладу на засадах середовищного підходу. Встановлено, що середовищний підхід, завдяки своїм сутнісним особливостям, забезпечує опосередковане, через проектування освітнього середовища, управління становленням особистості у процесі здобуття фахової освіти, забезпечуючи умови для набуття фахової компетентності, загальнокультурного та особистісного розвитку

Ключові слова: управління, середовищний підхід, середовищний підхід до управління професійною підготовкою

There were studied theoretical grounds of the management of specialists' training in conditions of the higher educational institution on the principles of environmental approach. There was actualized an essence of basic notions of environmental approach, components (personal, information-content, organizational-activity, spatial-substantive) and parts of polystructural educational function (educational-professional, educational-socializing, educational-cultural) of educational environment of the higher educational institution. On the base of analysis of educational environment phenomenon of the higher educational institution, modern approaches to the management of educational organizations there was made a conclusion, that due to its phenomenal features educational environment of the higher educational institution is the one of main factors of personal formation in the process of higher education. Environmental approach in education changes accents in pedagogical activity: the direct teacher's influence on person is replaced by activity, directed on creation and development of environment that must satisfy educational needs of education recipient in the optimal order. It was established, that environmental approach due to its essential properties provides indirect (through the projecting of educational environment) management of personal formation in the process of professional education, guaranteeing the conditions for gaining professional competence, general cultural and personal development

Keywords: management, environmental approach, environmental approach to management of professional training

1. Вступ

Сьогодні численні наукові публікації та полеміка в засобах масової інформації привертає увагу фахівців та стейкхолдерів до актуальної проблеми – створення ефективної системи освіти в Україні. Взаємозалежність між економічним поступом країни, легітимністю держави, рівнем життя громадян та системою освіти, спонукає до зміни правого поля діяльності освітніх інститутів, перегляду змісту освіти на усіх рівнях та ступенях, пошуку ефективних технологій, механізмів управління, і, найголовніше, цільових орієнтирів діяльності усієї системи. Фінансуючи діяльність будь-якого суспільного інституту, в тому числі і освітнього, держава сподівається на певну вигоду для себе. У випадку з освітою, це сподівання на отримання громадян, які сприятимуть її економічному процвітанню. Освічені громадяни – це освічена робоча сила, освічене населення, яке здатне продукувати інтелектуальні та матеріальні продукти належної якості. Але освіта, це вигода не тільки для держави, але й для окремого індивіда. Американський філософ М. Нуссбаум (Nussbaum M., 2015), наголошує, що освіта існує заради людей. І варто, перш ніж створювати структуру системи освіти, визначитись з якими проблемами суспільство стикається на шляху перетворення студентів у відповідальних громадян демократичного суспільства, здатних міркувати про величезну кількість питань державного і світового масштабу та приймати достойні рішення [1]. Отже, якість життя людини визначається тими мож-

ливостями, які надає їй суспільство. Вони актуалізуються економічним розвитком; рівнем безпеки, довіри; доступністю соціальних послуг і благ; залученістю до життя спільноти, суспільства; слугують джерелом не тільки ділової кар'єри та економічного успіху, але й особистого щастя, самоповаги, самовираження, самореалізації. Успішна у всіх вимірах людина, це людина активна, допитлива, вимоглива, спроможна цивілізовано відстояти свою самобутність, не діяти за шаблоном, діяти гідно, чинити супротив авторитетам та тиску. Саме становленню такої людини має сприяти вітчизняна система освіти з сподіваннями на розквіт нашої держави.

Висловлені міркування слугують відправною ідейною точкою та реперним орієнтиром управління підготовкою фахівців в умовах освітнього середовища Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка (далі – Коледж) та дороговказом у плануванні та здійсненні діяльності вищого навчального закладу як освітньої організації.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Численні наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених (А. Артюхіна [2], Е. Васильєва [3], В. Козирев [4], Ю. Мануйлов [5], В. Новиков [6], Л. Сергеева [7], О. Ярошинська [8]) підтверджують, що дослідження сутності феномену освітнього середовища та його впливу на становлення і розвиток молоді людини, зокрема у процесі здобуття вищої

освіти, представляють значний науковий інтерес. Норвежські учені А. Абуалраб (Iyad Abualrub), Б. Карсетс (Berit Karseth), Б. Стенсейкер (Bjorn Stensaker), дослідники феномену освітнього середовища, стверджують, що проаналізували понад 80 англomовних джерел з проблеми впливу освітнього середовища на особистість, яка навчається [9]. У цілому, в англomовному науковому просторі є достатньо публікацій, які торкаються теми освітнього середовища вищої школи, однак застосовуються різні поняття: освітнє середовище (educational environment, Salmi, J. 2009) [10], освітній клімат (educational climate, Hiemstra, R. 1991) [11], академічне середовище (academic environment, Lizzio, A. et al., 2002) [12], середовище навчання (study environment, Kirschner, P., Vilsteren, P., 1997) [13]. Усі названі дослідження об'єднує ідея важливості освітнього середовища вищого навчального закладу для становлення людини під час здобування вищої освіти та актуалізують імплементацію ідей середовищного підходу в практику управління вищими навчальними закладами.

Цінними для нашого дослідження є ідеї у докторських дисертаційних дослідженнях з теорії і практики управління освітою, що захищені упродовж останніх років (Т. Борова, 2012 [14]; О. Галус, 2009 [15]; І. Драч, 2013 [16]; Л. Петриченко, 2012 [17]; А. Харківська, 2012 [18] та ін).

Однак, на дивлячись на значну кількість різноаспектних досліджень, аналіз практичного досвіду функціонування коледжів демонструє, що серед низки причин, що впливають на якісні показники їхньої діяльності, як освітніх установ, виділяється неефективне внутрішнє управління підготовкою майбутніх фахівців. Як правило, керівники коледжів намагаються оптимізувати управлінську діяльність через покращання її окремих елементів – деталізація планування, посилення контролю, збільшення бюджету часу на різні організаційні заходи та наради. Ці удосконалення управління часто носять несистемний, епізодичний характер, або стосуються окремих ресурсів чи складових освітньої організації. Відтак, результати управлінського впливу не дають очікуваного ефекту. Управлінці потребують обґрунтованих рекомендацій щодо ефективного комплексного використання всіх наявних ресурсів навчального закладу з метою підготовки фахівців, які відповідають динамічно мінливим вимогам ринку праці та життя. Здатність освітнього закладу виявляти та вирішувати проблеми своєї освітньої організації є нагальною потребою управління діяльністю, яка має бути направлена не тільки на підтримання стабільної роботи, але й на ефективність та розвиток. У більшості випадків, під ефективністю установи професійної освіти розуміють сукупність позитивних результатів, які відслідковуються у процесі освітньої діяльності, по її завершенні або через деякий час, та виражаються в сформованості у випускників практичних умінь і спеціальних (професійних) навичок, компетентності та конкурентоспроможності (Н. Кунькова, 2010) [19].

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні основи системи управління професійною підготовкою майбутніх фахівців в умовах освітнього середовища Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка (Коледжі), яка забезпечить як ефективну професійну підготовку майбутніх фахівців та і діяльність освітньої організації в цілому.

Досягнення мети передбачає вирішення низки завдань, а саме: актуалізацію змісту понять – підхід, середовище, освітнє середовище вищого навчального закладу, управління; визначення сутнісних рис та способів реалізації середовищного підходу у вищій освіті, з'ясування доцільності застосування середовищного підходу в управлінні у сфері освіти.

4. Розгляд теоретичного аспекту управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу

У Коледжі упродовж 5 останніх років забезпечення якості освіти пов'язане з реалізацією середовищного підходу у вищій школі та базується на усвідомленні, що якість освіти залежить від кожного студента, викладача, співробітника. В цілому діяльність освітньої організації направлена на вивіщення конкурентоздатності, підвищення авторитету та закріплення статусу Коледжу та Університету. В ідеалі, продукт діяльності освітньої організації – випускник Коледжу – має бути готовим до подальшого навчання за відповідним напрямом; творчої праці за фахом; навчання упродовж життя; планування та реалізації власної життєвої траєкторії в реальному соціокультурному просторі. Середовищний підхід, на нашу думку, суголосний одній з найвпливовіших сьогодні теорій розвитку людини, яка запропонована американським психологом У. Бронфенбренером (U. Bronfenbrenner, 1994) [20]. Згідно цієї теорії, розвиток людини – це динамічний процес, що відбувається в двох напрямках. З одного боку, людина сама реструктуризує своє середовище, а з іншого – зазнає впливу з боку середовища. Враховуючи основні положення теорії поля К. Левіна, який стверджував, що поведінка людини є функцією від особистості та оточення ($Behaviour=f(Personality, Environment)$), У. Бронфенбренер стверджує, що розвиток є функцією від особистості та середовища з врахуванням параметру часу. Тобто, те, якою є зараз людина визначено специфікою її характеристик та оточення упродовж усього життя від народження до цього моменту. Відтак, згідно з теорією У. Бронфенбренера, освітнє середовище навчального закладу, в нашому випадку Коледжу, є мезосистемою особистості. Адже за У. Бронфенбренером, особистість залучена до систем різних рівнів, де найпершою є мікросистема – сім'я дитини; потім іде мезосистема – дитсадок, школа, вищий навчальний заклад, двір, квартал проживання; екзосистема – дорослі соціальні організації; макросистема – культурні звичаї країни, цінності, звичаї та ресурси.

Окреслимо тільки окремі ідеї щодо реалізації середовищного підходу в управлінні професійною підготовкою в умовах Коледжу. В універсальному

розумінні лексема «підхід» трактується як «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005) [21]. У наукових публікаціях у багатьох випадках під підходом розуміють певну позицію дослідника, або ж смислоутворююче положення, особливу «призму» аналізу явища чи процесу, що вивчається; методологічну основу будь-якого процесу, яка визначає сукупність способів і прийомів вивчення об'єкту, його структурних, функціональних особливостей, властивостей, взаємодій з оточуючим світом (Л. Хоружа, 2013) [22]; вихідний принцип, вихідну позиція, основне положення або переконання, що становить основу дослідницької діяльності; напрямок вивчення об'єкта (предмета) дослідження (А. Петров, 2005) [23].

У найбільш широкому розумінні середовищний підхід (*environment conception, environmental approach* – англ.) передбачає сприйняття середовища як результату засвоєння людиною її оточення. Відповідно, діяльність та поведінка людини розглядаються як провідний чинник, який пов'язує окремі компоненти середовища в єдине ціле. Вступивши до вищого навчального закладу особистість входить в його освітній простір, який завдяки своїй активності, як суб'єкта освіти, перетворює його на освітнє середовище, місце самореалізації.

У сучасному науковому полі найвідоміші концепції середовищного підходу, пов'язані з науковими розвідками Л. Новікової та В. Глазичева. Л. Новікова досліджувала принципи та способи використання виховних можливостей середовища для особистісного розвитку дитини (Л. Новікова, 1999) [24]. Відтак, наукова школа дослідниці поширила ідеї середовищного підходу на педагогіку. Концепція В. Глазичева, основою якої є сприйняття середовища як конструкта, якому притаманні риси цілісності та множинності, більш поширена в містобудуванні, ергономіці, інженерному проектуванні, проте її базові положення, які мають глибокий філософський смисл, застосовують і в інших сферах, в тому числі і педагогіці. Цей конструкт має свою логіку розвитку, яка включає розгортання номінально-заданого об'єкту (описаного в термінах цілей і завдань даної проектувальної або науково-дослідницької роботи) до реального (природного, існуючого в об'єктивній реальності); згортання або редукція "реального" об'єкта до "дійсного" (проект, модель процесу або явища) (В. Глазичев, 1991) [25].

Наше дослідження базується на твердженні, що освітнє середовище Коледжу – це комплекс умовностей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано в установі, яка виконує освітні функції щодо надання вищої фахової освіти, забезпечує можливість для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу. Компонентами освітнього середовища Коледжу є: особистісний (суб'єкти освітнього процесу, зв'язки і взаємовідносини між ними, що проявляються у діяльності, спілкуванні та поведінці), аксіологічно-смисловий (місія,

візія, стратегія, цінності, традиції, церемонії, ритуали, символи, корпоративна культура, історії соціально-схвального життєвого успіху випускників), інформаційно-змістовий (основні та допоміжні освітні програми; нормативні документи, які регламентують освітню діяльність та взаємодію суб'єктів освітнього процесу), організаційно-діяльнісний (форми, методи, способи, технології, стилі взаємодії та поведінки суб'єктів освітнього процесу, способи комунікації, в тому числі через соціальні мережі, управлінські структури та механізми, в т.ч. студентське врядування), просторово-предметний (матеріально-технічна інфраструктура, аудиторний фонд, комп'ютерний парк, обладнання для внутрішньої ІК-мережі, виходу в Інтернет, бібліотечні ресурси, в т.ч. електронні, побутові умови, дизайн та обладнання приміщень) (М. Братко, 2015) [26].

Отже, коли мова йде про освітнє середовище вищого навчального закладу та його вплив на освітні результати особистості, яка здобуває освіту певного рівня, то його компоненти виступають умовами, можливостями та ресурсами для цієї особистості, але ступінь освоєння та використання потенцій освітнього середовища залежать від діяльності та активності суб'єктів освіти, як студентів, так і викладацького та адміністративного персоналу освітнього закладу. Взаємодія особистості та освітнього середовища є значимою завдяки властивостям середовища залучати суб'єкта освітнього процесу до освоєння, використання, обміну і поширення культурно-освітніх цінностей, що призводить, у кінцевому підсумку, до самовизначення і самореалізації особистості (А. Вишнякова-Вишневецька, 2010) [27]. Отже, варто зауважити, що ступінь взаємодії та освоєння особистістю освітнього середовища залежить і від особливостей цього середовища. Саме тому є актуальним застереження американського педагога Д. Д'юї, який визнаний у 1988 році організацією ЮНЕСКО одним із світових науково-педагогічних лідерів ХХ століття, що «основним обов'язком педагогів є не лише ознайомлення із загальними засадами впливу оточуючого середовища на фактичний досвід, але й визначення конкретних факторів, що сприяють отриманню таких знань, які ведуть до розвитку. Понад усе, вони повинні знати, як використовувати існуюче фізичне і соціальне оточення, щоб взяти з нього усе, що можна використовувати для формування корисних знань» (Dewey, John (1938) [28; переклад цитується за виданням: 29].

Відтак, управління професійною підготовкою майбутніх фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу, розглядається нами як управління формуванням та розвитком освітнього середовища Коледжу, яке має максимально ефективно виконувати свою основну функцію – надання освіти відповідного рівня (освітня функція). Ця функція є поліаспектною та поліструктурною і включає, на нашу думку, освітньо-професійну, освітньо-соціалізаційну, освітньо-культурну складові, які можна розглядати як окремі базові функції освітнього середовища вищого навчального закладу, оскільки на їхню реалізацію витрачається лівова частка його ресурсів та часу (М. Братко, 2015) [30].

Вибір концептуальних засад управління професійної підготовки майбутніх фахівців на засадах середовищного підходу ґрунтується на аналізі сучасної теорії та практики управління в сфері освіти, очікувань суспільства щодо освітніх результатів діяльності вищих навчальних закладів різного типу.

Аналіз джерельної бази та практичного досвіду управління освітніми закладами різного типу дозволяє акцентувати увагу на таких головних підходах до управління: використання окремих методів управління, насамперед, програмно-цільового; удосконалення управління окремими процесами, серед яких часто є управління інноваціями, або ж модернізація механізмів управління (організаційно-структурних, педагогічних, психологічних); імплементація успішного досвіду, зокрема, зарубіжного; удосконалення управління на засадах цілісної теорії. Останній підхід, на нашу думку, є найбільш ефективним, адже він за своєю суттю є комплексним інтегральним, а відтак, спроможний забезпечити об'єднання управлінських впливів на життєдіяльність усієї освітньої організації в єдине ціле. Середовищний підхід у педагогічній теорії та практиці саме і розглядають як інтегративну технологію опосередкованого (через середовище) управління в освіті (О. Боровская, 2014) [31].

Суголосні нам ідеї щодо застосування середовищного підходу в сфері освіти висловлюють дослідники Л. Сергеева та М. Кириченко, які стверджують, що в «інструментальному плані, середовищний підхід, являє собою систему дій суб'єкта управління з середовищем, спрямованих на перетворення його в засіб діагностики, проектування та продукування управлінського результату» (Л. Сергеева, М. Кириченко, 2016) [32].

Більшість дослідників середовищного підходу вважають його інструментальним технологічним підходом, а відтак, він, на нашу думку, не підміняє відомі методологічні підходи – системний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, культурологічний, антропологічний, етико-педагогічний, компетентісний, а включає їх в себе, доповнюючи та конкретизуючи, орієнтуючись на особистість, яка за усяких умов, є метою, результатом, критерієм педагогічної діяльності. Адже кожен із названих підходів у тій чи іншій мірі апелює до освітнього середовища як детермінанти розвитку особистості, бо здобувач освіти неодмінно довільно чи мимовільно, усвідомлено чи не усвідомлено обов'язково занурений у певне освітнє середовище. Середовищний підхід дає суб'єкту управління методологію та технологію використання освітнього середовища вищого навчального закладу для професійно-особистісного розвитку та саморозвитку здобувачів вищої освіти. Він змінює акценти у педагогічній діяльності: безпосередній вплив педагога на особистість замінюється діяльністю, направленою на створення та розвиток середовища, яке має оптимально задовольнити освітні потреби здобувача освіти. Отже, освітня установа має подбати про те, щоб освітнє середовище вищого навчального закладу стало не просто місцем вимушеного перебування суб'єкта освіти, а широким полем можливостей для нього. Варто зауважити, освітнє середовище вищого

навчального закладу, яке здатне виконувати складні завдання з фахової підготовки, соціалізації та інкультурації особистості, сприяти особистісному розвитку, не виникає спонтанно, а є результатом цілеспрямованого системного впливу (управління) з боку керівництва вишу, обов'язком якого є проектування та реалізація моделі освітнього середовища, яке максимально відповідатиме цілям діяльності освітньої організації. Адже, управління виступає невід'ємним атрибутом будь-якої діяльності і є передумовою самої можливості її успішного виконання (В. Кремень., 2007, с. 17) [33]. Управління освітнім середовищем вищого навчального закладу є складним багатоаспектним завданням, яке передбачає систематичний вплив суб'єкта управлінської діяльності (однієї людини, групи людей, або спеціально створеного органу) на соціальний об'єкт, щоб забезпечити його цілісність, нормальне функціонування, динамічну рівновагу із зовнішнім середовищем і досягнення поставленої мети (М. Алексеева, 1997) [34]. Дослідники концептів управління виділяють чотири головні функції управління – планування, організація, мотивація, контроль, які об'єднуються між собою процесами комунікації та прийняття управлінських рішень. Варто розглядати соціальне проектування процес управління, що включає в себе розробку соціальних програм, соціальних пропозицій та обробку методик, технік і технологій конкретних форм соціальної роботи. Відтак, проектування включатиме поетапну діяльність – процедуру дослідження, моделювання, проектування, конструювання.

А отже, науково обґрунтоване управління освітнім середовищем вищого навчального закладу є технологічним процесом, який передбачає моделювання, проектування, конструювання, інтегрує усі впливи на об'єкт управління в цілому та його окремі складові/компоненти в єдиний комплекс.

Без сумніву, дослідження та управління освітнім середовищем навчального закладу, застосовує концепт системи та системного підходу, оскільки середовище – це система, яка складається з різних за природою та суттю складових, «серед яких» опиняється особистість. Кожен елемент системи, який входить до ієрархічної структури світу, сам є системою зі своїми елементами. Відтак, фіксація системи ділить світ на систему та середовище. При чому, зв'язків всередині системи більш сильніші у порівнянні із силою зв'язків з елементами зовнішнього середовища. Таким чином, внутрішнє середовище – це система, що знаходяться у визначених межах та включає певну множину взаємодіючих компонентів. За визначеними межами формується зовнішнє середовище, або ж – системне оточення.

Запропоноване нами управління професійною підготовкою майбутніх фахівців на засадах середовищного підходу базується на напрацюваннях Р. Акоффа, ідеї якого є наріжними каменями більшої частини теорії і методів системного аналізу проблем у галузі управління та планування. За Р. Акоффом, система – це щось, що складається з двох елементів або більше, яке задовольняє наступним трьома умовами:

1) поведінка кожного елемента впливає на поведінку цілого;

2) поведінка елементів і їхній вплив на ціле взаємозалежні. Це означає, що поведінка кожного елемента і його вплив на ціле залежить від того, як веде себе щонайменше ще один інший елемент. Жоден елемент не має самостійного впливу на систему в цілому;

3) які б підгрупи елементів не утворилися, кожен елемент впливає на поведінку цілого, і жоден з них не впливає на нього самостійно. Іншими словами, елементи системи з'єднані таким чином, що утворення ними незалежних підгруп неможливо.

Таким чином, система – це ціле, яке неможливо розділити на незалежні частини. Звідси випливають два важливі властивості системи: кожна частина системи має властивості, які вона втрачає в разі відокремлення від системи, і кожна система має певні (істотні!) властивості, якими не володіє ні одна з її частин. Істотні властивості системи в цілому є наслідком взаємодій її частин, а не від дій окремих частин. Тому якщо систему розібрати на частини, вона втратить свої суттєві властивості. Отже (і це найважливіше), система – це ціле, яке неможливо зрозуміти за допомогою аналізу. Системний метод, за Р. Акоф-фом, включає три етапи: ідентифікація цілого (системи), частиною якого є предмет, який необхідно пояснити. Пояснення поведінки або властивостей цілого. Пояснення поведінки або властивостей предмета по його ролі (ролям) або функції (функціям) цілому, до складу якого цей предмет входить [35].

Застосування середовищного підходу до управління професійною підготовкою майбутніх фахівців передбачає сукупність процедур, а саме:

- теоретичне обґрунтування управління на базі дослідження концепту освітнього середовища та актуальних управлінських теорій;

- з'ясування актуальних очікувань стейкхолдерів щодо освітніх результатів професійної підготовки відповідного рівня;

- виявлення закономірностей взаємодії та взаємовпливу: між студентом та освітнім середовищем вищого навчального закладу; внутрішнім освітнім середовищем навчального закладу із зовнішнім оточенням (зовнішнім освітнім середовищем);

- дослідження актуальних умов і ресурсів освітнього середовища навчального закладу за певною програмою, яка дозволяє діагностувати стан кожного з компонентів, освітнього середовища в цілому, рівня розвитку освітньої організації;

- аналіз функціонування вищого навчального закладу як освітньої організації;

- прийняття рішення щодо необхідних змін в освітньому середовищі навчального закладу. Рішення щодо необхідних змін приймаються узгоджено з загальною стратегічною метою діяльності освітньої організації за кожним компонентом освітнього середовища та загальним конструктом у цілому;

- вибір моделі прийняття управлінських рішень щодо необхідних змін в освітньому середовищі навчального закладу;

- проектування та реалізація через систему управління освітнього середовища вищого навчаль-

ного закладу, яке за своїми параметрами максимально ефективно сприятиме професійній підготовці майбутніх фахівців, яка окрім виключно фахової складової, передбачатиме загальнокультурний та особистісний розвиток.

Процес прийняття рішень щодо необхідних змін в освітньому середовищі навчального закладу є чи не найскладнішим серед наведеного переліку. Приймаючи ці рішення варто чітко визначати пріоритети, прагнути раціонально використовувати наявні ресурси, прогнозувати наслідки імплементації прийнятих рішень. Для цього необхідно відповісти на наступні запитання:

Стан яких компонентів освітнього середовища задовольняє освітню організацію, які варто модифікувати в першу чергу?

Які ресурси, управлінські механізми (засоби впливу) та методи управління (способи впливу) варто залучити для вирішення сформульованих актуальних завдань?

Як модифікація цих компонентів вплине на загальний стан освітнього середовища?

У процесі аналізу стан особистісного компоненту особливу увагу варто особливу увагу звернути на характеристики студентського контингенту. Оскільки, головний «продукт» діяльності навчального закладу якраз і є випускник зі своїми багатовимірними характеристиками.

З метою удосконалення управління підготовкою майбутніх фахівців в умовах освітнього середовища Університетського коледжу (УК) нами проведено опитування студентів випускних груп 2016 року. В опитуванні взяли участь 229 осіб, які представляли всі спеціальності Університетського коледжу.

Основні запитання анкети та відповіді на них (у відсотках):

- Ваші плани на майбутнє після отримання диплому Молодшого спеціаліста?

- 38 % планують продовжити навчання за фахом; 26 % – працювати за фахом та продовжувати навчання; 18 % – продовжити навчання, але змінити фах.

- Ваша думка щодо значення у Вашому житті отриманої освіти в УК?

- 38 % відповіли, що це «гарний старт для здобуття вищої освіти»; 33 % – «гарна основа для професійної діяльності»; однак 8 % – вважають, що «ще не дали оцінку отриманій освіті».

- Ваша оцінка якості отриманої освіти в УК?

- 22 % оцінили отриману освіту як високу; 45 % – вище середнього; близько 2 % – низька.

- Оцінка випускниками можливостей та умов, створених в УК для соціалізації особистості.

- 25 % – дали високу оцінку; 39 % – вище середньої, 32 % – середню, 4 % – не визначились.

- Чи можна сказати, що після навчання в УК Ви цілком розумієте зміст майбутньої професії?

- 53 % – чітко уявляють майбутню професійну діяльність; 33 % – уявляють майбутню роботу у загальних рисах; тільки 2 % відповіли, що «для них головне закінчити навчання, а про роботу вони ще не думали».

Результати опитування засвідчують, що проведена робота щодо реалізації ідей застосування середовищного підходу у вищій школі дає позитивні результати.

Ефективність управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу на засадах середовищного підходу залежить від багатьох чинників, у тому числі від умінь керівника освітньої організації, разом зі своєю командою, визначити оптимальні параметри освітнього середовища для виконання основних функцій, рівня управлінських компетенцій керівників усіх структурних одиниць освітнього закладу та кожного з викладачів, які залучені до реалізації середовищного підходу на рівні навчальної дисципліни.

5. Результати дослідження

Актуалізовано сутність базових понять середовищного підходу, компоненти (особистісний, інформаційно-змістовий, організаційно-діяльнісний, просторово-предметний) та складові поліструктурної освітньої функції (освітньо-професійну, освітньо-соціалізаційну, освітньо-культурну) освітнього середовища вищого навчального закладу. На основі аналізу феномену освітнього середовища вищого навчального закладу, сучасних підходів до управління освітніми організаціями, встановлено, що середовищний підхід спроможний забезпечити «м'яке» опосередковане управління становленням особистості у процесі здобуття фахової освіти, забезпечуючи умови для набуття фахової компетентності, загальнокультурного та особистісного розвитку.

6. Висновки

Проведений аналіз теоретичного підґрунтя управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу на засадах середовищного підходу дозволяє розглядати його як комплексне, інтегративне опосередковане управління професійною підготовкою через моделювання, проектування, конструювання освітнього середовища навчального закладу, відповідно до результатів моніторингу зі спрямуванням на досягнення параметрів, які максимально сприятимуть реалізації основного призначення освітньої організації – підготовці фахівця відповідного рівня кваліфікації.

Література

1. Нуссбаум, М. Не ради прибыли: зачем демократии нужны гуманитарные науки [Текст] / М. Нуссбаум; под ред. А. Смирнова; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 192 с.
2. Артюхина, А. И. Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен [Текст]: монография / А. И. Артюхина. – Волгоград: Изд-во ВолГУ-МУ, 2006. – 237 с.
3. Васильева, Е. Ю. Образовательная среда вуза как объект управления и оценки [Текст] / Е. Ю. Васильева // Университетское образование: практика и анализ. – 2011. – № 4 (74). – С. 76–82.
4. Козырев, В. А. Построение Модели гуманитарной образовательной среды [Электронный ресурс] / В. А. Козырев // Pedagog. – 1999. – № 7. – Режим доступа: http://www.uni-altai.ru/Journal/pedagog/pedagog_7/a06.html

5. Мануйлов, Ю. С. Средовой подход в воспитании [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / Ю. С. Мануйлов. – М., 1997. – 192 с.

6. Новиков, В. Н. Образовательная среда вуза как профессионально и личностно стимулирующий фактор [Электронный ресурс] / В. Н. Новиков // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». – 2012. – № 1. – Режим доступа: <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2776.phtml>

7. Сергеева, Л. М. Институційне освітнє середовище професійного навчального закладу [Текст] / Л. М. Сергеева // Педагогічний альманах. – 2015. – Вип. 25. – С. 112–117.

8. Ярошинська, О. О. Категорія "середовище" та міждисциплінарних підхід у представленні моделей середовища [Текст] / О. О. Ярошинська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2013. – Вип. 40 (2). – С. 39–44.

9. Abualrub, I. The various s understandings of learning environment in higher education and its quality implications [Text] / I. Abualrub, B. Karseth, B. Stensaker // Quality in Higher Education. – 2013. – Vol. 19, Issue 1. – P. 90–110. doi: 10.1080/13538322.2013.772464

10. Salmi, J. The Challenge of Establishing World Class Universities [Text] / J. Salmi. – New York: World Bank, 2009. doi: 10.1596/978-0-8213-7865-6

11. Hiemstra, R. Aspects of effective learning environments [Text] / R. Hiemstra // New Directions for Adult and Continuing Education. – 1991. – Vol. 191, Issue 50. – P. 5–12. doi: 10.1002/ace.36719915003

12. Lizzio, A. University students' perceptions of the learning environment and academic outcomes: implications for theory and practice [Text] / A. Lizzio, K. Wilson, R. Simons // Studies in Higher Education. – 2002. – Vol. 27, Issue 1. – P. 27–52. doi: 10.1080/03075070120099359

13. Kirschner, P. The design of a study environment for acquiring academic and professional competence [Text] / P. Kirschner, P. Van Vilteren, H. Hummel, M. Wigman // Studies in Higher Education. – 1997. – Vol. 22, Issue 2. – P. 151–171. doi: 10.1080/03075079712331381014

14. Борова, Т. М. Теоретичні і методичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Т. А. Борова; Нац. акад. пед. наук України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». – К., 2012. – 40 с.

15. Галус, О. М. Педагогічне управління адаптацією майбутніх учителів у системі ступеневої освіти [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / О. М. Галус; Академія пед. наук України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». – К., 2009. – 44 с.

16. Драч, І. І. Теоретичні і методичні засади управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / І. І. Драч; Нац. акад. пед. наук України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». – К., 2013. – 39 с.

17. Петриченко, Л. О. Теоретико-методологічні засади управління якістю освіти у вищому педагогічному навчальному закладі [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Л. О. Петриченко; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». – Луганськ, 2014. – 37 с.

18. Харківська, А. А. Теоретичні і методичні засади управління інноваційним розвитком вищого навчального педагогічного закладу [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / А. А. Харківська; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2012. – 40 с.

19. Кунькова, Н. Г. Поиск новых подходов к совершенствованию системы управления колледжем [Текст] / Н. Г. Кунькова // Научные исследования в образовании. – 2010. – № 3. – С. 20–22.

20. Bronfenbrenner, U. Ecological models of human development. In international Encyclopedia of education. Vol. 3 [Text] / U. Bronfenbrenner. – 2-nd ed. – NY.: Freeman, 1993–1994. – P. 37–43. – Available at: <http://www.columbia.edu/cu/psychology/courses/3615/Readings/BronfenbrennerModelofDevelopment%28short%20version%29.pdf>
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст]. – К.: «Просвіта», 2005. – 1332 с.
22. Хоружая, Л. Л. Особенности реализации этико-педагогического подхода в профессиональном образовании [Текст] / Л. Л. Хоружая // *Pedagogika*. – 2013. – № 12. – С. 14–21.
23. Петров, А. Основные концепты компетентностного подхода как методологической категории [Текст] / А. Петров // *Вестник высшей школы*. – 2005. – № 2. – С. 54–58.
24. Селиванова, Н. Л. Научная школа Л. И. Новиковой: основные идеи и перспективы развития [Текст] / Н. Л. Селиванова, П. В. Степанов, М. В. Шакурова // *Отечественная и зарубежная педагогика*. – 2014. – № 1 (16). – С. 37–45. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/nauchnaya-shkola-l-i-novikovoy-osnovnye-idei-i-perspektivy-razvitiya>
25. Глазычев, В. Л. Дух места // *Освобождение духа* [Текст] / В. Л. Глазычев; под ред. А. А. Гусейнова, В. И. Толстых. – М.: Политиздат, 1991. – С. 138–167.
26. Братко, М. В. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу [Текст] / М. Братко; ред. В. В. Радул, В. А. Кушнір та ін. // *Наукові записки*. – 2015. – Вип. 135. – С. 67–72.
27. Вишнякова-Вишневецкая, А. К. Образовательная среда высшего учебного заведения как фактор развития личностных компетенций учащихся [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / А. К. Вишнякова-Вишневецкая. – С.-Пб., 2010. – 27 с.
28. Dewey, J. *Experience & Education* [Text] / J. Dewey. – New York: Kappa Delta Pi, 1938.
29. Д'юї, Д. Досвід і освіта [Текст] / Д. Д'юї. – Львів: Кальварія, 2003. – 84 с.
30. Братко, М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект [Текст]: зб. наук. пр. / М. В. Братко; гол. ред. С. О. Сисоєва // *Педагогічний процес: теорія і практика*. – Київ: Видавництво ВП «Едельвейс», 2015. – Вип. 1-2. – С. 11–17.
31. Боровская, Е. В. Система обновления современного образования на основе средового подхода [Текст]: науч.-прак. конф. / Е. В. Боровская // *Системные обновления современного образования: Миф или реальность?* – Оренбург, 2014.
32. Сергеева, Л. М. Управління організаційно-освітніми змінами в інституційному середовищі професійного навчального закладу [Текст] / Л. М. Сергеева, М. О. Кириченко // *ScienceRise*. – 2016. – Т. 1, № 5 (18). – С. 27–32. doi: 10.15587/2313-8416.2016.59152
33. Кремень, В. Г. Філософія управління [Текст]: підруч. / В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч, О. С. Пономарьов. – К.: Знання України, 2007. – 360 с.
34. Алексеева, М. Планирование деятельности фирмы [Текст] / М. Алексеева. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 248 с.
35. Акофф, Р. Л. Акофф о менеджменте [Текст] / Р. Акофф // *Серия: Теория и практика менеджмента*. – СПб.: Питер, 2002. – 448 с.
3. Vasil'eva, E. Ju. (2011). *Obrazovatel'naja sreda vuza kak ob'ekt upravlenija i ocenki*. Universitetskoe obrazovanie: praktika i analiz, 4 (74), 76–82.
4. Kozyrev, V. A. (1999). *Postroenie Modeli gumanitarnoj obrazovatel'noj sredy*. *Pedagog*, 7. Available at: http://www.uni-altai.ru/Journal/pedagog/pedagog_7/a06.html
5. Manujlov, Ju. S. (1997). *Sredovoj podhod v vospitanii*. Moscow, 192.
6. Novikov, V. N. (2012). *Obrazovatel'naja sreda vuza kak professional'no i lichnostno stimulirujushhij factor*. *Jelektronnyj zhurnal «Psihologicheskaja nauka i obrazovanie»*, 1. Available at: <http://psyedu.ru/journal/2012/1/2776.phtml>
7. Sergejeva, L. M. (2015). *Instytucijne osvjetnje sere-dovyshhe profesijnogo navchal'nogo zakladu*. *Pedagogichnyj al'manah*, 25, 112–117.
8. Jaroshyn'ska, O. O. (2013). *Kategorija "sere-dovyshhe" ta mizhdyscylinarnyh pidhid u predstavleni modelej sere-dovyshha*. *Problemy suchasnoi' pedagogichnoi' osvity. Pedagogika i psihologija*, 40 (2), 39–44.
9. Abualrub, I., Karseth, B., Stensaker, B. (2013). *The various s understandings of learning environment in higher education and its quality implications*. *Quali ty in Higher Education*, 19 (1), 90–110. doi: 10.1080/13538322.2013.772464
10. Salmi, J. (2009). *The Challenge of Establishing World Class Universities*. New York: World Bank. doi: 10.1596/978-0-8213-7865-6
11. Hiemstra, R. (1991). *Aspects of effective learning environments*. *Directions for Adult and Continuing Education*, 1991 (50), 5–12. doi: 10.1002/ace.36719915003
12. Lizzio, A., Wilson, K., Simons, R. (2002). *University students' perceptions of the learning environment and academic outcomes: implications for theory and practice*. *Studies in Higher Education*, 27 (1), 27–52. doi: 10.1080/03075070120099359
13. Kirschner, P., Van Vilteren, P., Hummel, H., Wigman, M. (1997). *The design of a study environment for acquiring academic and professional competence*. *Studies in Higher Education*, 22 (2), 151–171. doi: 10.1080/03075079712331381014
14. Borova, T. M. (2012). *Teoretychni i metodychni zasady adaptyvnoho upravlinnja profesijnym rozvytkom naukovo-pedagogichnyh pracivnykiv vyshhogo navchal'nogo zakladu*. Kyiv, 40.
15. Galus, O. M. (2009). *Pedagogichne upravlinnja adaptacijeu majbutnih uchyteliv u systemi stupenevoi' osvity*. Kyiv, 44.
16. Drach, I. I. (2013). *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnja formuvannjam profesijnoi' kompetentnosti magistrantiv pedagogiky vyshhoi' shkoly*. Kyiv, 39.
17. Petrychenko, L. O. (2014). *Teoretyko-metodologichni zasady upravlinnja jakistju osvity u vyshhomu pedagogichnomu navchal'nomu zakladi*. Lugansk, 37.
18. Harkivs'ka, A. A. (2012). *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnja innovacijnym rozvytkom vyshhogo navchal'nogo pedagogichnogo zakladu*. Lugansk, 40.
19. Kun'kova, N. G. (2010). *Poisk novyh podhodov k sovershenstvovaniju sistemy upravlenija kolledzhem*. *Nauchnye issledovanija v obrazovanii*, 3, 20–22.
20. Bronfenbrenner, U. (1993–1994). *Ecological models of human development*. In international Encyclopedia of education. Vol. 3. NY.: Freeman, 37–43. Available at: <http://www.columbia.edu/cu/psychology/courses/3615/Readings/BronfenbrennerModelofDevelopment%28short%20version%29.pdf>
21. Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy (2005). Kyiv: «Prosvita», 1332.
22. Horuzhaja, L. L. (2013). *Osobnosti realizacii jetiko-pedagogicheskogo podhoda v professional'nom obrazovanii*. *Pedagogika*, 12, 14–21.
23. Petrov, A. (2005). *Osnovnye koncepty kompetentnostnogo podhoda kak metodologicheskoi kategorii*. *Vestnik vysshej shkoly*, 2, 54–58.

Referenses

1. Nussbaum, M.; Smirnov, A. (Ed.) (2014). *Ne radi prybyli: zachem demokratii nuzhny gumanitarnye nauki*. Moscow: Izd. dom Vysshej shkoly jekonomiki, 192.
2. Artjuhina, A. I. (2006). *Obrazovatel'naja sreda vysshego uchebnogo zavedenija kak pedagogicheskij fenomen*. Volgograd: Izd-vo VolGMU, 237.

24. Selivanova, N. L., Stepanov, P. V., Shakurova, M. V. (2014). Nauchnaja shkola L. I. Novikovej: osnovnye idei i perspektivy razvitiya. Otechestvennaja i zarubezhnaja pedagogika, 1 (16), 37–45. Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/nauchnaya-shkola-l-i-novikovoy-osnovnye-idei-i-perspektivy-razvitiya>
25. Glazychev, V. L.; Gusejnov, A. A., Tolstyh, V. I. (Eds.) (1991). Duh mesta // Osvoboazhenie duha. Moscow: Politizdat, 138–167.
26. Bratko, M. V.; Radul, V. V., Kushnir, V. A. et. al. (Eds.) (2015). Struktura osvitynoho seredovysshha vyshhogo navchal'nogo zakladu. Naukovi zapysky, 135, 67–72.
27. Vishnjakova-Vishneveckaja, A. K. (2010). Obrazovatel'naja sreda vysshogo uchebnogo zavedeniya kak faktor razvitiya lichnostnyh kompetencij uchashchisja. Sankt-Peterburg, 27.
28. Dewey, J. (1938). Experience & Education. New York: Kappa Delta Pi.
29. D'jui', D. (2003). Dosvid i osvita. Lviv: Kal'varija, 84.
30. Bratko, M. V.; Sysojeva, S. O. (Ed.) (2015). Osvitnje seredovysshhe vyshhogo navchal'nogo zakladu: funkcional'nyj aspekt. Pedagogichnyj proces: teorija i praktyka. Kyi'v: Vydavnytstvo VP «Edel'vejs», 1-2, 11–17.
31. Borovskaja, E. V. (2014). Sistema obnovlenija sovremennogo obrazovaniya na osnove sredovogo podhoda. Sistemnye obnovlenija sovremennogo obrazovaniya: Mif ili real'nost'? Orenburg.
32. Sergejeva, L. M., Kyrychenko, M. O. (2016). Managing organizational and educational changes in vocational institutional environment. ScienceRise, 1/5 (18), 27–32. doi: 10.15587/2313-8416.2016.59152
33. Kremen', V. G., Pazynich, S. M., Ponomar'ov, O. S. (2007). Filosofija upravlinnja. Kyiv: Znannja Ukrainy, 360.
34. Alekseeva, M. (1997). Planirovanie dejatel'nosti firmy. Moscow: Finansy i statistika, 248.
35. Akoff, R. L. (2002). Akoff o menedzhmente. Serija: Teorija i praktyka menedzhmenta. Sankt-Peterburg: Piter, 448.

Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Мачинська Н. І.
Дата надходження рукопису 22.06.2016

Братко Марія Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, директор, Університетський коледж Київського університету імені Бориса Грінченка, пр. Ю. Гагаріна, 16, м. Київ, Україна, 02094
E-mail: m.bratko@kubg.edu.ua

УДК 141.7:316.61

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ОНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

©Я. В. Галета

У статті акцентується увага на таких феноменах, як інформація, інформатизація інформаційна культура, інформаційна потреба. Здійснена спроба визначення їх ролі у процесі становлення особистості в умовах оновлення інформаційної культури суспільства.

Робота присвячена аналізу підходів, ідей стосовно вивчення особливостей становлення особистості в інформаційному суспільстві. Проведене дослідження показало, що учені пов'язують розв'язання цієї проблеми з формуванням інформаційної культури людини

Ключові слова: особистість, інформація, культура, потреба, інформаційна культура, інформаційна потреба, інформаційне суспільство

The problem of personal formation in the modern conditions of growth of the role of informational-communicational technologies becomes the one of topical problems in the field of pedagogical studies. The volume of information, informational resources and correspondent technologies significantly influence both the different sides of social life and the processes of human personal formation in particular.

This article is devoted to the analysis of approaches, ideas, concerning the study of the features of personal formation in informational society. The research demonstrated that scientists connect the solution of this problem with formation of the human informational culture. In the work was presented the process of perception of the essence of this category and also outlined the series of notions, which essence allows specify the content of notion "informational culture". These categories are: information, culture, informational needs.

The special attention in the article was paid to the development of informational needs in educational institutions. In particular there were denoted the directions and means for solving this problem

Keywords: person, information, culture, need, informational culture, informational need, informational society

1. Вступ

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується зростаючою могутністю інформаційних і комунікаційних технологій, що являє собою на думку багатьох учених (Р. Абдєєв [1], Г. Воробйов [2], Є. Демиденко [3], М. Моїсєєв [4]) власне кажучи глобальну інформаційну революцію, що за своїм ма-

сштабом й наслідками у багато разів перевершує промислово революцію XIX століття й науково-технічну середини XX сторіччя.

Аналіз існуючих концепцій сучасного суспільства показує їх, в основному, економічну спрямованість. Його називають по-різному: "перехідне", "інформаційне", "інформаційна цивілізація", "електрон-